

mokslo — menas — literatūra

DRAUGAS

ANTROJI DALIS / 1980 METAI

BALANDŽIO MĖN. 19 D. / APRIL 19, 1980

PART TWO — Nr. 92 (16)

Šiame numeryje:

Anglų žurnalas recenzuoja knygą apie kovą už religiją Lietuvoje.
Zanavykija praeityje ir dabartyje.
Andriaus Kuprevičiaus lietuviškųjų fortepijono kūrinių plokštelė.
Stratforde šią vasarą 15 veikalų.
Kelios pastabos prie J. Balio straipsnio.
Danguolės Sadūnaitės eilėraščiai.
J. Savojo novelė „Amžinas samarietis“.
Tomas Venclova pakviestas į Rotterdamo poezijos festivalį.
Laiškogramos šiame dešimtmetyje.
Mirė Jean Paul Sartre.
Septintoji Baltiškų studijų konferencija.

ZANAVYKIJA PRAEITYJE IR DABARTYJE

J. JAKŠTAS

ZANAVYKIJA. II tomas. Redaktorė — Alicija Rūgytė. Išleido Lietuvių istorijos draugija Chicagoje 1979 m. Redakcinė komisija: pirmininkė Alicija Rūgytė, nariai — kun. Jonas Duoba, Jonas Kaunas ir Juozas Tamulis. Viršelį piešė Antanas Tamošaitis. Spaudė „Draugo“ spaustuvė, 4545 W. 63rd St., Chicago, IL 60629. Tiražas 1000 egz. Kongreso bibliotekos katalogo kortelės numeris: 78-61846. Leidinys iliustruotas nuotraukomis, 408 psl., kaina — 15 dol., gaudamas ir „Drauge“.

kiniams. Jų atminimas įamžintas ir ketvirtoje veikalo dalyje, kuriai duota antraštė „Zanavykai kankiniai“. Po dedikacijos seka toks nostalgiškas, giliai atjaustas didžiai garbingo zanavyko Pr. Vaičiūčio eilėraštis „Yra šalis, kur upės teka“. Nors jis senas eilėraštis (parašytas 1897 m.), bet vis dar naujas ir visai tinka šios knygos įžangai.

I.

Knygos turinį sudaro 5 dalys. Pradedama nuo Zanavykų buities aprašymo, t. y. nuo krašto vaizdavimo. Keturi rašiniai tam skirti. Jurgio Gimbuto „Lekėčių kaimo trobesiai“; P. Orintaitės-Janutienės „Zanavykijos buities ir būdo bruožai“; Juozo Ereto „Išdagų Uogintai“; vysk. Petro Pranciškaus Būčio „Kun. Justino Bonaventūros Pranaičio gimtinė, šeima ir moksloėjimas“.

Kaip iš pavadinimų matyti, visi keturi aprašymai yra skirtingi. Inž. J. Gimbuto straipsnis itin vaizdžiai teikia skaitytojui Zanavykų kaimo statybos pavyzdį. Smulkiai aprašo autorius trobesius su statybos detalėmis. Duodami trobesių planai, pjūviai ir daug nuotraukų. Straipsnis yra inventorizacija vieno Zanavykų kaimo, dabar jau nykstančio ar jau išnykusio. Čia ir glūdi šio straipsnio istorinė vertė.

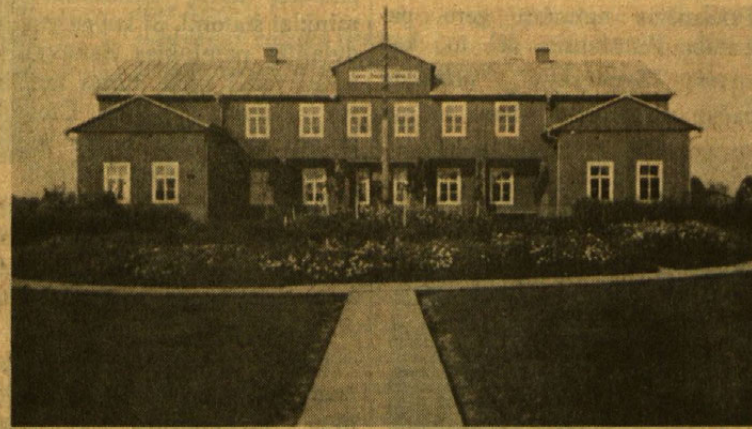
Nenuilstančios Lietuvos istorijos puoselėtojos Alicijos Rūgytės rūpesčiu prieš porą metų buvo išleistas Lietuvos sritinės istorijos veikalas „Zanavykija“. Ji prirašė iš Zanavykijos kilę išeiviai, pateikdami savo atsiminimus ir šiaip žinias iš jų krašto praeities. Straipsnius atrinko ir monografiją suredavo p. A. Rūgytė ir pateikė skaitytojams mišrainę straipsnių apie tą Sūduvos kampelį. Bet ryžtingai p. A. Rūgytė pavyko gauti iš bendradarbių tiek straipsnių, kad jų negalėjo sudėti į vieną knygą. Teko ruošti antrą. Ir štai neseniai (1979) pasirodė antras „Zanavykijos“ tomas.

Voš atsivertus tomą, tuojau kranta į akis jo paskirtis: jis skiriamas Sibiro tremtiniais ir kan-

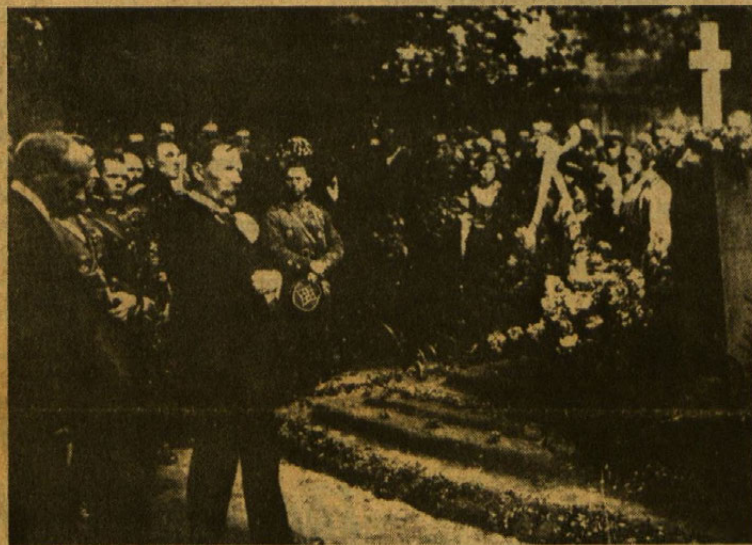
ją bendrame Sovietų Sąjungos kontekste, padaryti iškalbių palyginimų, ir parodyti Lietuvos vaidmenį vis glaudesniais ryšiais

saistomame žmogaus teisių sąjūdyje. Savo knygoje jis leidžia pasisakyti patiems lietuviams: „Didžioji knygos dalis sudaryta iš kruopščiai atrinktų ir išdėstytų dokumentų, kuriuose girdime autentiškus balsus: kenčiančių eilinių ūkininkų, vyskupų, kunigų, pasišventusių pasauliečių, tėvų ir net vaikų balsus. Jie kartais nepaprastai jaudinantys ir širdį veriantys, dažnai kritiški ir atviri, kartais net humoristiški“.

„Kryžių žemės“ skaitytojas bus apstulbinatas — tvirtina knygos recenzentas. „O vis dėlto, rašo jis, Lietuvoje daugiau laisvės, tikros ir reliatyvios, negu bet kurioje kitoje Sovietų Sąjungos dalyje. ... Lietuvoje žmonės persekiojami gudriai, įkyriai, smulkmeniškai, nes valdžia nedrįsta peržengti ribos. Nuo 1971 metų nė vienas kunigas nebuvo uždarytas į kalėjimą — toksai žingsnis sukeltų riaušes! Didelė dalis kunigų pasirašė dokumentus, kuriuose protestuojama prieš 1976-ųjų metų nuostatų pritaikymą parapijoms, nes jie žino, kaip tokie potvarkiai paveikė pravoslavų bažnyčias... Lietuvių vieningas ryžtas daro jų būklę ir šią knygą tokia įkvepianti. Visi katalikai privalo ją skaityti ir studijuoti savo parapijose... Kažin ar mūsų krikščionys taip šauniai laikytusi panašiose aplinkybėse, kaip lietuvių katalikai...“, užbaigia savo recenziją anglų žurnalo „East - West Digest“ redakcijos narys. Knygos kaina — 8 dol., gaunama ir „Drauge“. I. P.

Sąkių „Žiburio“ gimnazijos rūmai

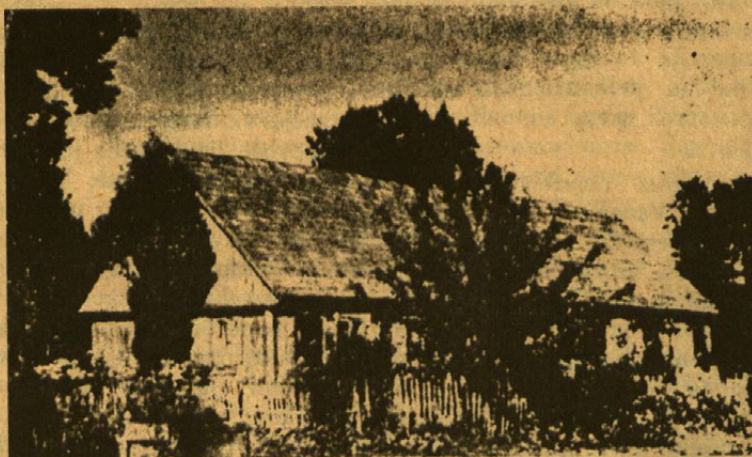
Lietuvos respublikos prezidentas Antanas Smetona prie poeto Prano Valčėlio kapo Sintautuose.

Rašytojos P. Orintaitės straipsnis yra ištrauka iš ilgesnio rašto, skirta žinomam profesorui Pr. Kuraičiui. Lengva rašytojos plunksna pabrėžė Zanavykijos kraštovaizdį ir žmonių buitį. Prie to autorė suminėjo kelis prašmatnius Zanavykijos švieuosius, kunigus, kuriems buvo būdingas „grynas, be svetimų prieskonių, be jokio nutautinimo iš tėviškės išsineštas lietuviškumas“ (38 p.).

Prof. J. Ereto rašinį galima laikyti jo žmonos giminės — Uogintų šeimos istorijos trumpa apybraižė. Kaip istorikui įprasta (o profesorius buvo literatūros istorikas), jis dėsto dalyką geneitiškai. Pradedama nuo Zanavykų šeimos aplamai ir pereina prie Uogintų. Pati šios šeimos istorija dėstoma jos paskirų iškilėnių narių gyvenimo pavaizdavimu. Vieno jos nario — Petro nės gyvenimo istorija supinama su Marija Pečkauskaite, kun. Jurgiu Matulevičium (kuris klaidingai kartą pavadintas Vilniaus arkivyskupu) ir Vargdienių seserų vienuolijos pradžia. Tuo būdu šeimos istorija išplečiama už

Griškabūdžio varpinė, pastatyta 1933 metais.

Jablonskių gyvenamasis namas Rygiškuose. Iš čia pasiimtas ir mūsų bendrinės kalbos kūrėjo prof. Jono Jablonskio slapyvardis — Rygiškų Jonas.

šeimos narių istorijos. Skaitant kun. Pranaičio biografijos gabalėlį, kyla pageidavimas turėti išspausdintą rankraštįje esančią visą biografiją to žymaus ir mūsų vienintelio bent iki šiol nehebraisto. Šiais laikais, kada žydų tauta įėjo į visuotinę politinę ir kultūros istoriją, lietuvių skelbtos pažūros ir žydų senovė būtų dėmesio vertos.

II.

Antroji dalis — atsiminimai yra labai margaspalvė. Sunku juos apibūdinti kokiais bendresniais požūriais, nes čia autoriai rašo, „kas jiems atėjo į galvą“. Iš viso ši skyrių pripildo 16 rašalių (šlūpo pavartotas terminas!). Daugumas atsiminimų — pačių rašančiųjų pergyvenimai nepriklausomybės ir okupacinių laikais. Tokio pobūdžio atsiminimai yra M. Liulevičienės „Sąkių gimnazijoje (1929 — 1944)“; Br. Dabužio „Atsiminimų nuotraupos iš kariuomenės ir administracinių įstaigų organizavimo ir jų veiklos“; A. Didžbalio „Mandagus areštas ir šaudymas kapuose“ (Bolševikų areštas ir kalinimas Marijampolės kalėjime). V. Išganaičio „Atsiminimai apie Gelgaudiškio šaulių būrio likvidavimą“; Antano Jono Kauno „Atsiminimai, liečią 1911 — 1922 m. švietimo būklę Zanavykijoje“; Br. Andriukaičio „Griškabūdžio pavasarininkai“. Prie atsiminimų galima priskirti kun. J. Stankevičiaus ištrauką iš jo dienoraščio.

Visuose atsiminimuose duodami gabalėliai istorijos iš nepriklausomybės laikų. Pvz., gražiai, patraukliai parašytame M. Liulevičienės vaizdelyje trumpai pabrėžta Sąkių gimnazijos istorija ir kartu pažymėta diskriminacinė 1929 m. švietimo ministerijos politika. Šiaip dalykiškoje apybraižoje įterpta viena paklaikėlė (kartojama ir kitų), būtent: „Prasidėjus mokslui 1930 m. ruđenį gimnazijos direktorius pranešė, kad švietimo ministerija gimnazijose neleidžia veikti ateitininkų kuopoms. Ateitininkų moksleivių kuopos uždarnos“ (91 p.). Šitaip rašant, nesilaikoma švietimo minist. potvarkio raidės. Juk gerai žinoma, kad potvarkiu buvo uždarytos 3 aukštesnės mokyklose veikusios organizacijos: ateitininkų, jaunaliučių ir jaunimo. Uždarymo motyvai paliko švietimo ministerijos diskrecijoje. Kai kieno reikšta nuomonė, kad uždarymas pirmiausia taikytas jaunaliučių kuopoms. Tad po 50 metų rašantiems atsiminimus nederėtų kartoti istorinės klaidos.

Labai savaimingi Antano Jono Kauno atsiminimai. Jie išplėsti, galima sakyti, mažą Zanavykijos švietimo istoriją. Po tokios romantiškos refleksijos autorius grybštelėja Zanavykijos istoriją nuo Napoleono laikų, pereina, kaip jis vadina, į „daraktorių gaidynę“, pakalba kiek apie karą ir pradeda nuo vokiečių okupacijos, mokytojų kursų ir pradžios mokyklų steigimo. Dėstymas tęsiamas iki pirmųjų nepriklausomybės metų. Antano Jono Kauno (Nukelta į 2 psl.)

Kertinė Parastė

Anglų žurnalas recenzuoja knygą apie kovą už religiją Lietuvoje

Pernai Anglijoje pasirodė Michael Bourdeaux knyga „Land of Crosses“ (Kryžių žemė), aprašanti kovą už religijos laisvę Lietuvoje. Londone leidžiamo žurnalo „East - West Digest“ recenzentui ši knyga byloja apie „įkvepiantią lietuvių narsą“. Šausio numeryje jis rašo:

„Lietuva pergyveno Golgotą: tris karo meto invazijas, samoningą inteligentijos elito genocidą ir šeštadalio tautos deportaciją anapus Uralo. Savo didvyriška kova lietuviai siekia ištautosi savo tautybę ir katalikų tikėjimą, kurie, kaip ir kaimyninėje Lenkijoje, neatjungiamai susiję. Kas Lenkija yra likusiai Rytų Europai, tas Lietuva — Sovietų Sąjungai. Daugelis rusų liudija apie nepaprastą lietuvių orumą, atsparumą ir tikėjimą Gulago lageriuose. Kai kitos tautybės dažnai pakrinka ir praranda savo tautiškumą, dauguma lietuvių žodžiais ir veiksmais tebetvirtina, kad jie turi teisę egzistuoti; jie pilni tikėjimo, ir tebeprtestuoja, nežiūrind neišvengiamo doro vinių nuosmūgio, visuotinio alkoholio, skrybybų, abortų ir paaučių nusikalstamumo, kuriuos skatina prievarta brukamas ateizmas...“

Knygoje „Kryžių žemė“ anglų recenzentas atranda „religijos persekiojimo metodų mikrokosmą“ su gyvomis, ryškėmis, žmogiškomis detalėmis. „Iš jokios bendruomenės Sovietų Sąjungoje nesulaukėme tiek smulkmeniškos dokumentacijos apie religijos sprespaudą. Nuo 1972-ųjų metų, nežiūrind, kad iš tūkstančių aktyvistų keliolika buvo suimta, pasišventę katalikai paruošė ir slapta išgabeno į Vakarus trisdešimt devynis „Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronikos“ numerius, stengdamiesi atkreipti pa-

saulio dėmesį į savo sunkią būklę“.

„Kryžių žemės“ autorių, Religijos ir komunizmo studijų centro direktorių, Michael Bourdeaux, anglų žurnalo recenzentas vadina „mūsų iškiliausiu autoritetu religijos problemų Sovietų Sąjungoje“. Anot jo, Bourdeaux sugėba svarstyti Lietuvos situaci-

LAND OF
CROSSES

The struggle for religious freedom in Lithuania, 1939-1978

MICHAEL BOURDEAUX

Michael Bourdeaux knygos viršelis su garsiojo Kryžių kalno nuotrauka.

Zanavykija praeityje ir dabartyje

(Atkelta iš 1 psl.).

no, paties buvusio mokytojo nuo vokiečių okupacijos, pasipasakojimai yra vertingas įnašas į Lietuvos mokyklų istoriją pirmajam nepriklausomybės metams.

Prie atsiminimų galima priskirti ir kan. J. Stankevičiaus ištrauką iš dienoraščio, rašyto 1964 m. Jo aprašytas apsilankymas tėviškėje (1955 m.), kur kauninkas pasijuto savų žmonių tariai nepažintas, daugelio pilietinių teisių neturįs ir net parijumi esąs, meta kiek šviesos į dvasiškų traktavimą dabartinėje komunistinėje indoktrinacijos paveiktoje visuomenėje.

Antra atsiminimų rūšis — jei taip galima pavadinti — buitiniai atsiminimai. Tokiais laikytini prof. Pr. Jucaičio "Iš tėviškės, Sintautų ir Zanavykijos padangės"; Vinco Žemaičio "Zanavykai užnovečiai"; Juozo Liudžiaus "Šakiečio atsiminimai"; P. Orintaitės „Žemės, sodų, šnėkės“.

Prof. Jucaitis biografiniame straipsnyje aprašinėja ir savo aplinkinės buities. V. Žemaičio rašiniuose galima tiesiog priskirti mūsų liaudies meno bei tautosakos sričiai. Skaitytoją gali itin patraukti smulkmeniškai aprašytas zanavykių audimo menas. Reikia stebėtis autoriaus to meno pažinimu ir jo išlaikymu per kelis dešimtmečius savo atmintyje. Matyt, jo domėtasi tuo audėjų mitemu jaunystės laikais ir iš arti gyvendamas stebėdamas operuojančios audėjos. Išskirtinas Žemaičio rašinys zanavykių vestuvių ir jų papročių vaizdavimu. Tuo atžvilgiu jo straipsnis gali būti priskirtas ir tautotyros sričiai. Ypačiai vertingas įnašas į tą sritį apybraižos gale pridurta ilga vestuvių dainų pynė. P. Orintaitės trumpa apybraižėlė skirta pavaizduoti zanavykių ūkininkų (daugiau pasiturinčių) idiliškam, atsisakymui gyvenimui, jų ūkininkavimo būdai, žemės derlingumui. Grybštelėja kiek ir tarsenos skiriumas (jau ir Jablonskio pastebėjus), susidariusius dėl jų uždaro gyvenimo. J. Liudžiaus trumpas straipsneliukas skirtas skaitytojui kelti zanavykių buities vaizdą — pasakojimus apie vaiduosius, keistuosius šakių kleboną Kalėdą, pamini kai kuriuos prietarus, pabaigoje užsimena marijavitų sekta. Perdėm originalūs dr. Juozo Zubricko pasakojimai apie pasienio kontrabandą ir emigraciją su daugybe nuotykių.

I atsiminimų tarpą įdėta pora straipsnių, kurie galėtų būti laikomi geografiniais aprašais. Vienas jų Vladislavo Maleševskio "Išpūdziai iš prieš šimtą metų, kelionė Nemunu" ir Vlodo Bartuškos „Po zanavykių žemę pasidairius". Straipsnis yra senas Nemuno pakrančių aprašas. Paminimos vietovės, kaip Zapyškis, Žemotij Panemunė, Serežius, Gelgaudiškis, taipgi piešiamas Zanavykijos vaizdas, žiūrint iš malūnsparnio.

III. Dalys trečioji ir ketvirtoji yra iškilųjų zanavykių vardynas. Trečiojoje dalyje surašyti kun. J. Duobos zanavykai kunigai. Prieš teikdamas sąrašą, jis trumpai pakalba apie Zanavykijos ekonomines ir socialines sąlygas, įgalinusias tėvus leisti vaikus į aukštuosius mokslus, ir jų religingumą, palenkusį jaunimą į kunigystės luomą. Toliau seka sąrašas kunigų su trumpomis jų biografijomis. Beveik visos biografijos imamos iš Lietuvos Enciklopedijos (LE). Tuo būdu gera šio didelio J. Kapočiaus leidinio dalis perkeliama į Zanavykijos monografiją ir sudaromas jos ilgas skyrius (46 psl.).

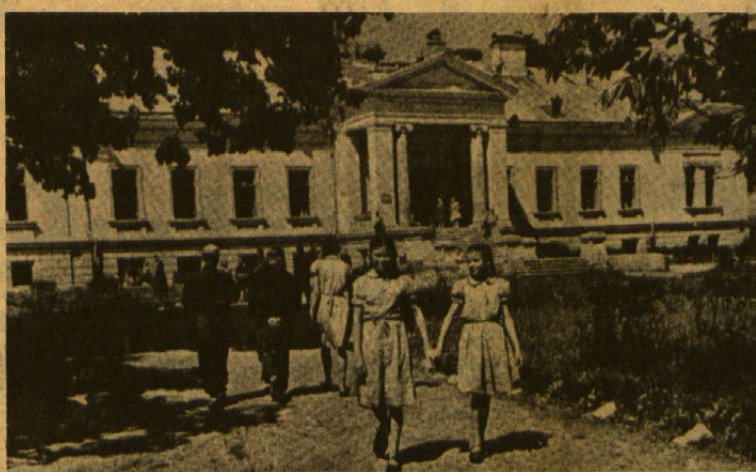
Panašiai pasielgė ir Juozas Tamulis su Alicija Rūgite, sudarę vardyną žymiųjų zanavykių. Jų sąrašas kur kas didesnis (90 psl.) už kun. Duobos. Jis specifikuoja, tariant, žymūnais rūšiuojami. Kiekviena jų rūšis skyriumi surašoma. Tuo būdu teikiamas sąrašas Lietuvos nepriklausomybės signatarų, diplomatų, profesorų, gydytojų, savanorių kūrėjų, knygnešiu, mokytojų, muzikų, dailininkų, poetų ir rašytojų, visuomenininkų ir kitų profesijų.

Ne vienas skaitytojas, perskaitęs šių dviejų dalių nomenklatūrą, gal priekaištaus leidėjams, kam jie sudėliojo į knygą tuos zanavykus, nurašytus iš LE. Priekaištas neturėtų gero pagrindo. Pirmiausia dėl to, kad knyga "Zanavykija" prirašyta pačių zanavykių ir jiems artimų

Zanavykiai Sibire: P. Prancėvičiaus kapas.

Visos recenzija iliustruojančios nuotraukos paimtos iš "Zanavykijos" II tomo.

Gelgaudiškio dvaro rūmai, kur buvo įsteigta vaikų priglenda

kaimynų ir skirta būti paminklu jų kraštui ir žmonėms. O juk dažnuose paminkluose surašomi žmonės, kurių atminimui paminklai statomi. Ši knyga yra nedidelis paminklas Zanavykijai, ir jai todėl tinka turėti įamžintus jos sūnus ir dukras. Daugybė įterptų Zanavykių brėžtų pabrėžia knygos paminklinį pobūdį.

Kažkodėl knygos gale pridurtas skyrelis "Ivairenybės". Jame aprašomi dalykai būtų gražiai tik įterpti į du pirmuosius skyrius.

IV. Dvieju tomu Zanavykijos monografija yra populiarių istorinių, etnografinių straipsnių rinkinys. Straipsniai liečia daugiausia nepriklausomos Lietuvos laikus. Tik kai kurie prasitęsia iki XIX a. antrosios pusės, jie rašyti senesnių autorių, dar atmenančių tuos laikus, ar iš tėvų pasakojimų žinančių. Monografija negali pretenduoti į mokslinius veikalus. Ji nėra tyrinėjimo, bet vaizdavimo veiklas. Ir vaizduojami joje dalykai ir įvykiai, pasikliaujant atmintimi. Todėl ir vėliau atsiminimai. Kai "Zana-

Poeto Edmundo Steponaičio (labai jauno mirusio) kapas šakių kapinėse

vykija" yra atsiminimų rinkinys apie nepriklausomybės laikus, tai ji gali būti laikoma iš gyvenimo jau besitraukiančios kartos palikimu saviems ainiams. Ją skaitydami, jie prisimins savo tėvų gyventas laisvės dienas. Tad "Zanavykija" yra savos rūšies testamentinė knyga, ir kaip tokia — vienintelė mūsų išeivijoje literatūroje. Čia ir glūdi jos išleikimo vertė.

Stratforde šią vasarą 15 veikalų

Kanadiškis Stratfordo festivalis 28-tą sezoną neoficialiai pradės gegužės 6. Bet gegužės 13 spektaklių 13 skiriami moksleivijai, o kiti bus uždari (previews). Po birželio pirmosios savaitės dar kelių uždaru vaidinimų, ir Festivalio ir Avon teatre oficialiai sezonas bus pradėtas birželio 9. Tik Third Stage teatras atsidarys visu mėnesiu vėliau — liepos 10 ir iki rugsėjo vidurio jame pamainom bus vaidinami du veikalai. Kaip ir pernai, sezonas tęsis lygiai penkis mėnesius — baigsis lapkričio 8. Daugiau kaip pusė milijono Kanados ir JAV teatro mėgėjų turės progą festivalio grožybomis pasidžiaugti.

William'o Shakespeare'o veikalai užims žymią repertuaro dalį: Festivalio teatre — *Twelfth Night*, *Henry V*, *Titus Andronicus*, *Much Ado About Nothing*; Avon teatre — *King Lear*; Third Stage teatre — *Henry VI*. Pastebėtina, kad *King Lear*, kaip ir pernai, tik sezono gale, tik nepilnus du mėnesius. Matyt, Peter Ustinov tik tiek laiko turi.

Avon teatro scenoje matysime John Gay muzikinį veikalą *The Beggar's Opera*. Šiame pastatyme, šalia solistų, dalyvaus ir naujai įsteigtas 30-ties berniuku choras, dar niekur viešai nepasirodęs. Avon teatre įvyks dviejų veikalų pasaulinės premjeros: Ednos O'Brien dramos *Virginia*; Susan Cooper ir Hume Cronyn scenai pritaikinto veikalų iš *Apalachijos* gyvenimo — *Foxfire*. Abi dramų repertuare liks po porą mėnesių.

Kiti veikalai: Carlo Goldoni

farsas *The Servant of Two Masters*, pagal Tom Cone versiją (Avon); D. L. Coburn'o komedija *The Gin Game* (Avon). John Guare komedija *Bosoms and Neglect* (Avon); Anton Cechovo *The Seagull* (Festivalio teatre); Eugene O'Neill *Long Day's Journey Into Night* (Avon); ir iš John Aubrey raštų Patrick Garland'o scenai paruoštas veikalas *Brief Lives*.

Ši sezono Festivalio vyriausių režisierių ir meno vadovų lieka Robin Phillips. Jei jis vėl nebus ku'o nors primatestas pasilikti, kaip prieš porą metų, atrodė, šis bus jo paskutinis sezonas. Nebeminsiu visų režisierių, muzikų, scenos apšvietėjų ir kitokių pareigūnų — su jais susitiksime matyti spektaklių išpūdžiose. Galima tik pasidžiaugti, kad į 72 aktorių tarpą vėl ateina Maggie Smith, Brian Bedford, Pat Galloway, Peter Ustinov. Ir apgaileti, kad iš sąrašo dingę Ingrida Blekytė, Frank Maraden, Marti Maraden, Tom Wood. Kiekvieną sezoną kelių puikių, pamėgtų aktorių pasigendama. Vieni grįžta už metų ir už kelių (kaip šiemet Maggie Smith ir Pat Galloway), kiti pasilieka jiems labiau patinkamuose teatruose.

Skaitytojams, kurie norėtų Stratfordo festivalį aplankyti, bet nežino, nuo kurio galo pradėti, turiu gerą patarimą: parašykite, arba paskambinkite ir paprašykite brošiūros "Stratford 1980". Ten rasite visą informaciją (apie repertuarą, bilietų bei motelių kainas, bilietų užsa-

kymo formas, etc.), Adresas: Festival Theatre Box Office, P.O. Box 520, Stratford, Ontario, Canada N5A 6V2. Tel.: (519) 278-1600. Iš Toronto ir Detroito galima skambinti veltui, specialiom linijom. Ir išpėju, kad išvykas į Stratfordą planuojant, ypač savaitgalines, su bilietų užsakymu nereikia delsti, nes bilietai išgaruoja kaip kamparas, sezonui dar neprasidėjus.

1980. III. 11. Alfonsas Nakas

ATSIŪSTA PAMINĖTI

● BENDRADARBIŠ, 1980 Nr. 26. Nek. Pr. Marijos seserų leidiny, skirtas vienuolių rėmėjams, talkininkams bei bičiuliams. Vyr. redaktorė — ses. O. Mikailaitė. "Bendradarbis" išleista 2 kartus metuose. Redakcijos adresas: Immaculate Conception Convent, Putnam, Conn. 06260. Skoningai sutvarkytas, gausiai iliustruotas, 28 psl. leidiny: Jame ryškiai atsispindi seselių putnamiečių karitatyvinė, kultūrinė, visuomeninė ir pedagoginė veikla lietuviškosios išeivijos baruose. Naujame numeryje informuojama apie naujas ir būtinai stebėtas Putname. Dr. Juozas Kriaučiūnas rašo apie jau praeityje seselių atliktus darbus ir seselių nemažėjančią siandieninę veiklą. Kun. Stasys Yla įdomiai išvinguoja mintis apie "Nepaiktą šventumą". Sesele M. Paulė ir O. Mikailaitė mini Neringos dešimtmetį, kartu paliesdamos ir visą seselių nueitą kelią Amerikoje. Išpūdzius iš Sv. Rašto seminaro pasakoja Augustinas Tjūfjūelis. Magdalena Galdickienė (1891-1979) spalvingai prisimename kun. Stasio Ylos. Pabaigoje duodama seselių darbų remiančių būrelių veiklos kronika.

Andriaus Kuprevičiaus lietuviškųjų fortepijono kūrinių plokštelė

● ANDRIUS KUPREVIČIUS performs piano works of Lithuanian Composers. Recording and production by "Advent custom recording". Front cover photo by Steve Cagan. Plokštelės kaina — 7 dol. 50 centų. Ji gaunama ir "Drauge".

Lietuviškos fortepijoninės muzikos pradininku reikia laikyti dr. Vincą Kudirką, kuris, nors tebūdamas muzikoje mėgėjas, dar 19-tojo amžiaus gale parašė saloniinio stiliaus dalykėlių fortepijonui. Kiek vėliau Juozas Naujalis sukūrė jau žymiai kompoziciniai tobulėsiu veikalukų šiam instrumentui. Šiaip lietuviai iki pat Pirmojo pasaulinio karo gėlo ribojosi beveik išimtinai vien vokaline muzika, skirta solistams ar chorams. Išimtis buvo tik M. K. Čiurlionis, kuris, aktyviau nedalyvaudamas tautinio atgimimo visuomeninėje veikloje, visą laiką koncentravosi vien į grynąjį meną ir 1900-9 metų laikotarpyje sukūrė gerą pluoštą profesinio lygio ir kūrybine prasme originalios muzikos.

Tokia ankstyvosios lietuviškos muzikinės kūrybos polarizacija nesunku suprasti. Lietuvoje tada beveik nebuvo kiek tobuliau pasirususių instrumentalistų. Nebuvo tada ir didesnio akstinio kompozitoriams kurti jiems muzikos. O nuolatos besiplečiantis tautinis judėjimas vis godžiau reikalavo savų, lietuviškų dainų.

Atgavus nepriklausomybę, išvykę į Vakarų Europą pasitobulinti lietuviški kompozitoriai — Gruodis, Šimkus, Banaitis, o kiek vėliau Bacevičius, Jakubėnas, Kačinskis ir kiti — greitai suprato tokių mūsų muzikos vienaspusiškumą. Grįždami tėvynėn, jie visi parsivežė nuosavų, naujesnių kryptų instrumentinių kūrinių. Deja, didesnio dėmesio tokiems savo naujiems kūriniams jie čia nesurado. Laikinojoje sostinėje

ALGIS ŠIMKUS

muzikiniam gyvenimui oficialų toną davė publikos pamėgti ir valdžios subsidijuojama opera bei baletas. Jaunujų kompozitorių pažangiais instrumentiniais veikalais, savo originalumu ne vienu atveju atkreipusiais net ir Europos didmiesčių kritikų dėmesį, čia mažai kas rūpinosi. Jie tapo nukišti į stalčius arba viešumą išvydo vien pačių autorių lėšomis atspausdinti. O daugumas pažangiųjų mūsų kompozitorių neturėdami ir vėl sugrįžti prie dainų, protarpiais dar oficialiai paraginami atsilyginti už stipendijas lietuviška opera ar baletu.

Užsimodamas iš kuklaus lietuviškosios fortepijoninės muzikos repertuaro sudaryti vien lietuviškų kūrinių ilgo grojimo plokštelę, pianistas Andrius Kuprevičius atsisotjo prieš kebų uždavinį. Jis jį išsprendė, pasirinkdamas net dešimties įvairių kryptų kompozitorių kūrinių ir juos surikiuodamas chronologine tvarka, pradedant M. K. Čiurlioniu ir baigiant jau tremtyje išsivysčiusiais D. Lapinsku bei J. Švedu.

M. K. Čiurlionis yra palikęs daugiau kaip šimtą įvairiausių fortepijoninių užrašų. Deja, pradėjęs vis daugiau dėmesio skirti tapybai, jis daugelio jų niekada galutinai neužbaigė. Taip jie ir išliko vien pieštuku užrašyti šikais. Gerai prisimenu 1924 — 25 m. kompozitoriaus Stasio Šimkaus pastabas, redaguojant pirmąją pomirtinę Čiurlionio kūrinių laidą. Jis visą laiką dejavo, kaip jam esą sunku Čiurlionio užrašuose surasti ką nors pilniau išbaigto. Gerbdamas jo genijų, jis nenorėjo jo darbus papildyti savo kūryba, todėl redaguojamuose sąsiuvinuose talpino pa-

lyginti vien nedidelį dalykų skaičių.

1957 m. Valstybinės grožinės literatūros leidyklos jau Sovietijoje išleistame M. K. Čiurlionio fortepijoninės kūrybos rinkinyje įdėta net 90 įvairių jo kūrinių. Tačiau ir šio leidinio redaktorė, kompozitoriaus sesuo muzikologė Jadvyga Čiurlionytė, pripažįsta, kad "M. K. Čiurlionio kūrinių fortepijonui... išliko tik pirmoji jų redakcija. Juose retai pažymėti tempai, dinamika. Trūksta taip pat frazavimo ir kitų interpretacijos ženklų. Daugelis išliko tik nebaigti eizkizai".

Redaktorė taip pat pažymi, kad daili Čiurlionio kūrinių, po daugiau kaip 40 metų, ji pati iš atminčių "atkūrė" ir "atbaigė". Panašiai ir su pedantiškai tvarkingais šių kūrinių numeracija, opusais bei jų pavadinimais. Redaktorė prisipažįsta, kad "daugumas paskutiniojo laikotarpio kūrinių autorius palikta be pavadinimo... tai redaktorė juos pavadino "preliudais", o kur suabejota "pjesėmis". Tai štai kodėl Čiurlionis mums dabar atrodo buvęs vien preliudus pasišovęs rašyti.

Kuprevičius pradeda trimis Čiurlionio preliudais. Pirmasis, Opus 16, Nr. 1 sukurtas 1904 m. Varšuvoje ir atspausdintas iš likusio nepilno juodraščio, kuriame tebuve vien septyniolika takų. Likusioji dalis redaktorės užrašyta iš prisiminimų. Kitų du, leidinyje pavadinti "Pjesėmis" Opus 20, Nr. 2 ir 3, spėjama Čiurlionio parašyti 1905 m., studijuojant Leipzig, nors paskutinytis savo faktūra ir stiliumi yra daug artimesnis žymiai vėlesniems jo kūriniams.

Toliau seka J. Tallat-Kelpšos švelnių nuotaikų Impromptu. Tai kuklus tradicinio 19-ojo amžiaus romantikų stiliaus dalykėlis, matyt, parašytas dar konservatorijoje. Stasio Šimkaus Scherzo, taip pat iš Petrapilio konser-

vatorijos studijų laikų. Tai gyvos nuotaikos klasiškos formos gabalas dainos "Lakšutė, paukštute, kur šlaktak nakvojai" tema, buvęs numatytas trečiaja dailimi niekada nebaigtos fortepijono sonatos. Dviejose K. V. Banaičio ištraukose iš Leipzig studijuojant 1926 m. parašyti "Suteimio giesmių ir vizijų" dar stipriai jaučiamos mokyklinės impresionistų įtakos, nors jau aiškiai prasikiša ir vėliau šio kompozitoriaus išvystyto savito lietuviško stiliaus pradmenys.

Vlodo Jakubėno du iš Lietuvoje nesėdę baigti baletu "Vaišos juosta" fortepijonui paties kompozitoriaus pritaikyti šokiai yra vieni brandžiausių ir originaliausių dalykų šioje plokštelėje. Šio neseniai mirusio kompozitoriaus instrumentinė muzika yra pati stipriausia ir vertingiausia visoje jo kūryboje. Kaip vėlesnias Jakubėno bičiulių yra pastebėjęs, jo "kalvinistiška" romantika instrumentinėje muzikoje yra lengviausiai pagaunama ir joje aiškiausiai išskyla jo meistriška kompozicinė technika, natūrali muzikinė slinktis ir gilus lietuviš-

kumas. Juozo Gruodžio neįgaustu fortepijoninių kūrinių tarpą Rytiškas šokis ir Katerinka yra šiam ekspresyviai ir įdomiam kompozitoriui tipingi dalykai.

Disonansą išmilylęsio Juliaus Gaidelio keturių dalių "Mažoji suita" charakteringa savo skausmingomis nuotaikomis. Kaip A. Kučiūnas taikliai nurodo, Gaidelioriaus išvystyto savito lietuviško stiliaus pradmenys.

Kraštutiniu modernistu save laikiusio Bacevičiaus du preliudai, Op. 40, Nr. 4 ir 6, parodo šį mažai žinomą mūsų pianistų kompozitorių nelauktoje šviesoje. Tai geros kompozicinės technikos, kontrastingų nuotaikų ir visiškai konservatyvaus stiliaus dalykai. Mūsų vėržiama Dariui Lapinskui atstovauja vien mažas, dar studijuojant parašytas ir jo vėlesnei kūrybai nelabai charak-

teringas veikalukas, pavadintas "Pantomime". Baigiamą "Clevelande klančionio kompozitoriaus Jono Švedo moderniu atspalviu Muzikiniu škiu.

Plokštelėje išspūdingiausiai pavykę yra gyvyje, energijos pilni dalykai. Čiurlionis skamba išraiškiai, elegantiškai ir entuziastingai. Paskutinytis preliudus, Op. 26, Nr. 3, ne veltui yra buvęs vieno paties kompozitoriaus mėgiamausiu savo kūriniu, kurį jis dažnai skambinęs draugų tarpe. Panašiai stilingi ir įtikinančiai skamba ir Chicagos International Society of Contemporary Music premija apdovanotas Jakubėno "Velnuko šokis", Bacevičiaus preliudai ir Švedo muzikinis škius.

Koncertuose Kuprevičius yra pasižymėjęs savo jautriu lyryzmu ir išpūdingu miglotu impresionistinių kūrinių atlikimu. Tai ryškiausi jo interpretacijos bruožai. Šioje plokštelėje tačiau impresionistinės Banaičio "Suteimio ir vizijų giesmių" ištraukos skamba kažkaip sausokai. Lopšinėje neįgaunama sutėmų, o šėšeliuose nesigirdi vizijų žaismo. Panašiai ir Gruodžio, Gaidelio bei Lapinsko lyrynių nuotaikų kūrinių vietomis skamba, nors techniniaiškai tobulai ir gracingai, kiek monotoniškai, lyg nepilnai išfiekotai, be Kuprevičiui įprastos, klausytoją pavergiančios charizmos. Tai tačiau vien periferinės pastabos.

Aplamai paėmus, Andriaus Kuprevičiaus lietuviškosios muzikos plokštelė yra šviesus pragiedrulus mūsų kultūrinėje padangėje. Tai viena pirmųjų sėkmingų pastangų išeivijoje paskleisti lietuvių kompozitorių darbus profesionaliai išbaigto lygio atlikime. Šios plokštelės vieta kiekvieno muziką mylinčio tautiečio rinkinyje. Ji taip pat bus vertinga dovana bet kuriam švėtimtaučiai, besidomiančiam lietuviška muzika.

Plokštelės aplanką puošia meniška pianisto nuotrauka, o antroje pusėje telpa muziko Aleksandro Kučiūno anglų kalba parašytos atliekamų kūrinių ir jų kompozitorių charakteristikos.

Paukščiai grįžta...

Nuotr. V. Mažello

...Taip man begalvojant, staiga pamaciau
galia savo lovos sėdintį žmogų. Menkoje, virš
durų melynose lemplėse žviesioje pastebėjau,
kad tai ne liginis, o kažkoks nepažįstamas
rytištis. Jo galvos gautbuvas, drabužiai,
barzda rodė, kad tai yra arbas – palestinie-
tis arba žydas. Nustebęs ir išsigandęs
gintu, o kiti susilau-
laiko žmogės, ne
amžinas? Visų an-
mano paveikslis, k
pasilenkęs prie to
kau jo žaizdas.
ligonių salėse ir k

Užkabina Balyš ir kitus profesorus: "Krėvės ryškūs garbintojai buvo B. Sruoga ir P. Skardžius, kurie tuo būdu greit darė akademių karjerą". Nuosirdi draugystė — tai dar nėra komos pataikūniškas garbinimas. Itin artimai buvo susidraugavę Krėvė ir Sruoga. Kauniečiams per ilgus metus tiesiog buvo įstrigi akin nepersikirama pora — milžino Sruogos ir žemaūgio Krėvės, bežingsniuojančių Laisvės alėja kasdieninio kavos puoduko išgerti. Ir Amerikoje Krėvė ne karta su ilgesiu

s samarie

Pagaliau nei Sruogai, nei Skardžiui nei nebuvu reikalinga kokia speciali protekcija fakultete, o dekanas nebuvu ten jau toks visagalis. Po ankstyvos K. Būgos mirties fakultetas stokojo kalbininko lituanisto, ir jam labai buvo reikalingas Skardžius, grįžęs po uolų studijų Leipzige (užsieninė švietimo ministerijos stipendija jis buvo gavęs Jablonksio rekomenduotas) ir dėl savo pažymtino darbštumo gausiais mokslo darbais greit iškilęs į mūsų pirmaujančius lingvistus. Velgi, Sruoga svariai reikšė mūsų literatūros bei apskritai kultūros gyvenime, ir fakultetui buvo gera jį turėti savo personale. Ligi šiol su pagarbomis prisimena jį ypač jo teatro seminaro dalyviai.

etis

o iš manęs nori? Ar tik
das?

amžinas, tačiau ne žydas,
nėnai už jo beširdiškumą
nėnai keliaujančiu ir niekur
o. Aš amžinas samarietis
galvoji.

sigandau, nes supratau,
apsimetusi samarietiu, ir

atsiradai ir kodėl amži-

to rabbi, kuris buvo Mesi-
es pavylestingumo, paėmė
s pavyzdžiui po to, kai aš
priešo žydo, jį rašęs
piplėštą ir sužeistą. Aš jį
pūtų miręs. Evangelistas
Mokytojo papasakojimą,
nimimu. Bet tai buvo tikras
artimo meilė yra didžiau-
likau amžinas pavyzdys,
utinio teismo, kada už
bus vieniems bus atly-
kus bausmės. Argi jūs, šio
pastebite, kad aš esu
nūžį dailininkui priepieš
pur pavaizduota, kaip aš
nelaimingojo žydo, tvar-

Tokie paveikslai kabo
rikščių salonuose. Įsi-

kūrė
šių di
nėra
Nazas
gyven
gelijs
pagri
Ta
nus g
jas.
vėliau
sužeis
metu
pirma
nelain
Norėj
pasie
sumu
pame
proga
nieka
čiams
Ta
bėjau
nesur
Jeruz
pajie
išplū
gai p
šelis
gailė
kumš
būti i
da. S
pama
reikė
čiojo.
buvo
lavor
valyt
kad
susto

Nors tautosakas tyrinėjimas ir nebuvo Krėvės mokslinė specialybė, jis ja domėjosi ir dar pačioje jaunystėje buvo pradėjęs užrašinėti dainas. Ilgainiui pakelbė nemažai įvairios tautosakos rinkinių. Labiausiai jį traukė literatūrinis aspektas. XIX amžiaus pradžioje mūsų spardžiai bekylančiame kultūros gyvenime ryškiai išliko mintis įsikoti versmių naujajai lietuvių literatūrai, muzikai ir menui tautosakoje, dainų melodijose ir tautodailėje. S. Čiurlionienė tyrinėto, kad dainose "reikėtų įsikoti patarimo ir pamokslų [pamokymo], kokiais takais turi žengti naujoji poezija" ("Lietuvoje", 1910, p. 33), o Krėvė rašė, kad "ne vienas Džukijos padavimas gali po įkvepta dailininko plunksna persikeisti į įstabiausiąjį paveikslą" ("Vilniaus žinios", 1907, nr. 107).

mano vardo vienuolių, ligoninė
ienų toji, garsioji Kalkutos Teresė
mano kįvėpta? Taip aš vykdau ra
reto man pavestą misiją, kuri žm
nime visuomet yra aktuali ka
tai ir aš esu krikščionių
ndas.

ščiau nemanyk, kad aš esu jau to
eraširdis, kaip mane pavaizdavo
jis ne viską papasakojo, kas
a. Tiesa, aš pasigalėjau to nelaim
sto, likusio be pagalbos žydo, bet t
pajutau pyktį, pagiežą tiems,
a manęs praėjo keliu, prie kurio
mingasis. Praėjo levitas ir kun
au juos gerokai pamokyti už t
lgimą prieš Įstatymą. Norėjau
šti taip, kad būtų panašūs į tą pa
stą nelaimingą. Kokia puiki
atsilyginti samariečiui už vis
kurią žydai jautė mums, sar
!

ad palikęs sužeistąjį užėjoje,
paskui anuodu į Jerichą. Paland
kia ir radau abu, nes Jerichas
alės šventyklos tarnų miestais ir
sokijos, galima rasti ko nori. Pirmi
lau levitą — kaip jis galėjo taip a
raeiti pro sužeistą savo tautietį.
ėmė drėbėti, teisintis, maldauti
i, nes iš mano akių ir sugni
ęjų matė, kad su manim ne juoka
skaudi bausmės ir atsisakymo v
akės esąs jaunas, jam darosi blog
to žaizdas, kraują. Kas kita, je
tę gelbėti gyvybę, pavyzdžiui sk
Bet čia jau atrodė lavonas, nes
aptūpas musių. O turėti kontak
au yra bėgalinis susietpimas, kur
i ne taip jau paprasta. Be to, jis
paskui įjį eina kitas, ir tas tikri
sūs prie sužeistojio ir juo pasirūp

Krēvēs tautosākos rīnkinius smar-
kiai kritīkavo Bālys. Ypāč jam už-
kliuvo Krēvēs paskelbtieji padavi-
mai apie Šarūnā. Nors seniau A.
Schleicheris ir paskiau A. Miluk-
būvo užrāpē porā daīnų, kur būvo
mīnīmas karaliūs Saronas, o Krē-
vēs tēvīskēje stūksojo Šarūno kal-
nas, Džūkijon nūvykēs Bālys nera-
dō padavīmų apie Šarūnā. Taip pat
ir dabartiniai Lietuvos tautosaki-
ninkai Šarūno padavīmų nerado, ar-
gal po tiek laīko neberado. Kalp pa-
virtinīmā, kad dabartiniai tautosaki-
ninkai pritarija jo pažiūroms į Ša-
rūno padavīmus, Bālys pacituoja S.
Skrodenio straipsnį "Žvilgsnis į Krē-
vēs tautosakininkā" ("Pergalė", 19-
64, nr. 10): "... J. Balio išskeltas jų
kūrinių autentiškumo klausimas
buvo pagrįstas ir savalaikis". Bālys
betgi nepratēs citatos, kur Skrode-
nis kritiškai apie jį patį pasisa-
kē: "Tačiau jis neišsprendė tos pro-
blemos, nes būvo nueita neteisėju
keliu ir be reikalo suabejoja viso

*Ji atneš
gyvumą
Dainą,
su smėliu
Karštyje*

DARŽ

*skaitau
apie gy
jos uod
//
tyliai ji
tyliai n*

Krėvės paskelbtos tautosakos autentiškumą". Toliau Skrodenis nurodė, kad "galutiniam šarūno problemos išsprendimui dar reikia papildomų duomenų". Kitoje straipsnio vietoje dar kritiškiau rašė apie Balį, kuris "energingai gynė savo darbus, kaip paskutinį naujausią ir teisingiausią žodį lietuvių folkloristikoje, nors jį toli gražu dar nebuvo toks vientisas išsamas ir be priekaištų." O jau visai pasmerkia Skrodenis šturkštų Balio stilių, kuris "paaštrino diskusiją ir ją pasuko ne mokslinės polemikos kryptimi, o paverė vieša nemalonia asmeninių nesutarimų deklaracija, tuo labiau, kad straipsnio tonas buvo įžūlus ir iššaukiantis. Toks išpuolis prieš Krėvę, apšaukiant jį dūžkų tautosakos falsifikatoriumi, sujudino inteligentiją. Jis per daug buvo nusipelnęs lietuvių folkloristikai, kad lengvai būtų galima išbraukti šį jo darbo barą, ypač tokien netaktiškų būdus".

Pats Skrodenis tautosakininką Krėvę vertina taip: "Jo paskelbtosios tautosaka, ypač dainos, nors ir stokodamos mokslinio aparato, turi didelę vertę, nes čia gausiai paskelbtos visų svarbesnių žanrų dūžkų dalinuojamoji tautosaka, o patys kūriniai yra labai meniški ir teikia didelį estetinį pasigėrėjimą. Net ir to publikacijos, kuriose ryškūs rašytojo rankos pėdsakai, kur daug kas sustilizuota ar net perkurta, yra nemažiau vertingos folkloristikai, nes aiškiant juo liaudiškumą, tvirtina

ka man judesi,
t. šoki, šviesą,
pokalbį su diena,
liu, su akmenimis..
e — vėsq

O LAISTYMAS

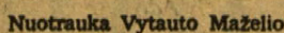
eilėraštį,
vatę susiraičiusią
ega rožių lysvėje
// // // //
geria vandenį
iš krano;
uryja vandenį..

tojai yra priversti giliau skverbti
lietuvių tautosaką, gildinti pat
nias teorines problemas".

Nuo anos polemikos praėjo kele
ri metai, ir pasidarė taip, kad Bal
vadovautasis Lietuvių tautosako
archyvas buvo įjungtas į Moksl
akademiją, kurios prezidentu tapo
Krėvė. Rašo savo atsiminimus
Skardžius: "Aš juodu [t. y. Krėvė ir
Bal] suvedžiau Vilniaus universite
to slavistikos seminare, ir ... nelauk
tas dalykas; aš pirmą kartą J. Bal
pamačiau tokį nusizėminusį — ji
net pareiškė, kad savo dantis toliau
įsidsėjį į kišenę!" Krėvė padavė
Baliui ranką ir paprašęs savo darbu
tęsti toliau. Dar rašė Skardžius: "Vi
są šį dalyką aš jau kartą esu spau
doję pasakėles, bet J. Balyš, susitiki
kęs mane Vašingtono Kongreso bib
liotekoje, mėgino tai nesusipratimu
paversti — jo žodžiais, aš visą ta
arba užmiršęs, arba supainiojęs. Ci
turtu pasakyti: tokių dalykų aš ne
užmiršau ir neužmiršiu". Pagaliau
visai nesvarbu, ar Balyš su Krėvė
susitiko slavistikos seminare Skar
džiaus suvesti, ar Balyš pats prisit
tė akademijos prezidentui ir Skar
džiaus ten nebuvo. Svarbu tai, kad
juodu susitiko, ir buvo susitaikinta
Anot Balio, jam paklausus, "ar ma
no tolimesnis darbas, kaip Tautosako
s archyvo vedėjo, bus priimtinas
Krėvė maždaug taip atsakė: "Kas bu
vo praaišyti, reikia pamiršti. Dabar
mes turime: viską daryti, kad kaip

(Nukeičia i 4 pusl.)

(Nukelta i 4 pual.)

skaitau eileraštį,
apie gyvatę susiraičiusią
žolėje;
jos uodega rožių lysvėje
// // // // //
tyliai ji geria vandenį
iš krano;
tyliai nuryja vandenį..

Tomas Venclova pakviestas į Rotterdamo poezijos festivalį

Šių metų birželio 16–21 dienomis Rotterdame (Olandijoje) įvyks pasaulinis poezijos festivalis „Poetry International“. Tokie festivaliai rengiami kas vasarą nuo 1970 metų. Juose yra dalyvavę iškiliausi visų kraštų poetai: Robert Lowell, Allen Ginsberg (JAV), Stephen Spender (Anglija), Pierre Emmanuel, Yves Bonnefoy (Prancūzija), Guenter Grass, Guenter Kunert (Vokietija), Rafael Alberti (Ispanija), Pablo Neruda (Čilė), Octavio Paz (Meksika), Czesław Miłosz, Tadeusz Rożewicz (Lenkija). Yra dalyvavę taip pat vienas sovietų poetas (Andrei Voznesensky) ir keli naujieji sovietų tremtiniai — Joseph Brodsky, Aleksandr Galič.

Šiemet į „Poetry International“ pakviesti keli poetai, jų tarpe naujausias Nobelio premijos laureatas graikas Odysseus Elytis. Pirmą sykį nutarta kviešti ir lietuvių. Kiek žinoma, festivalio rengėjai planavo kviešti poetą iš okupuotos Lietuvos, bet priėjo išvados, kad autentiškas poetas iš ten nebūtų išleistas, o festi-

valin būtų atsiųstas nebent oficialus autorius, negalintis sukelti Vakaruose susidomėjimo. Todėl kvietimą gavo Los Angeles gyvenantis Tomas Venclova.

Festivalyje kasmet išrenkamas vienas poetas, rašas mažiau žinoma kalba (flamandų, olandų, turkų, katalonų ir pan.), kurio kūrybą kiti festivalio dalyviai išverčia į savo kalbas ir plačiai publikuoja. Šiemet pasirinkta kaip tik lietuvių kalba ir Tomo Venclovos poezija. Reikia pastebėti, kad T. Venclova yra ne tik pirmasis lietuvis, bet ir pirmasis pabaltietis bei pirmasis SSSR pavergtų tautų atstovas, susilaukęs šios garbės.

„Poetry International“ įvykiai bus plačiai rodomi per Olandijos ir Europos televiziją.

Grįžęs iš Europos, Tomas Venclova numato persikelti iš Los Angeles į New Haven, Conn., nes jam yra pasiūlyta profesūra Yale University. Ten jis dėstys tris kursus — lietuvių kalbą (kurį Yale ligi šiol, be rodo, dar nebūvo dėstyta), rusų literatūrą ir struktūrinę poetiką.

Kelios pastabos

(Atkelta iš 3 psl.)

nors išsilaikytume ir galėtume dirbti, kas dar galima. Tęskite toliau savo darbą. Tai buvo gražus ir patriotinis gestas”.

Papasakojo Balys ir dar vieną įdomų anų laikų epizodą. Kartą 1940 m. rudenį į akademijos namus Antakalnyje, kur buvo įsikūręs Tautosakos archyvas, atvyko partijos sekretorius K. Preikšas ir du uniformuoti vyrai (vienas iš jų buvo NKVD viršininkas A. Guzevičius) pareikalavo aprodyti patalpas. Balys atsakė, kad tuo reikalu kreiptųsi į akademijos prezidentą, kuriam Preikšas ir paskambinęs. Rašo Balys: „Kai Preikšas išsirekęs pagaliau nutilo, tai girdžiu, kaip Krėvė ramiai telefono triubelėje kalba: „Ko jūs ginčijatės su mažu tarnautoju, jis vykdo mano įsakymą... Jei norite akademijos žinioje esančius rūmus apžiūrėti, tai pirmiausia prašyčiau kreiptis į mane. O tokiu tonu tai smetoniniais laikais niekas su manimi taip nesikalbėdavo“. Toliau prisimena Balys: „Išėjo, o aš galvoju sau: dabar tai griebs mane, kaip „smetonininką“. Skambinu vėl Krėvė, kaip čia dabar bus. O jis mane ramina: „Tai ir gerai, kad taip padarai“. Nieko neatsitiko; matyt, patys susigėdo, tokio savo elgesio”.

Būtų betgi naivu manyti, kad jie taip jau ėmė ir „susigėdo“. Daug patikimesnė tokia prielaida, kad „smetonininką“ Balį ir toliau apgyvendino akademijos prezidentas Krėvė, pamiršęs praeitį ir Balį jau pamiršęs pataręs.

Nemalonu buvo skaityti šurkštų Balio rašinių, ir dar kaip tik 1979 metais, kai pagarbiai minėjome akademijos prezidentas Krėvė, pamiršęs praeitį ir Balį jau pamiršęs pataręs.

„Dainavos šalies senų žmonių padavimų“, „Šarūno“, „Šiaudinės pastogės“ ir kitų nepamirštųjų mūsų literatūros veikalų kūrėjo mirties 25-ąsias metines.

Paskirtos Pulitzerio premijos

Žinant Amerikos turtingumą, kasmet skiriamos Pulitzerio premijos (net lyginant su musieškėmis) gali atrodyti pinigine prasme per menkos. Jos yra tik tūkstančių dolerių. Tačiau prestižinė prasme jos yra šiaime krašte žurnalistinio ir apšvietimo kultūrinio gyvenimo viršūnė. Suprantama, rašytojui, laimėjusiam Pulitzerio premiją, naujos tūkstantinės sąvaine pradeda plaukti, kai premijuotajai knygai prireikia naujų laidų.

Tai yra pati ryškiausia premija, skiriama gausiausiui kiekiu įvairių sričių laimėjimams. Daugiausia jų tenka šių dienų šakotiausiam žurnalizmui. Laikraščiu vardu ir žurnalistų pavardžių čia tiesiog byra kaip iš gausybės rago.

Šiemet išskirtinai įsidėmėtinos šių sričių literatūrinė prozos premija — Norman Mailer „The Executioner's Song“; poezijos premija — Donald Justice „Selected Poems“; muzikos — David Del Tredici „In Memory of a Summer Day“; istorijos veikalo premija — Leon Litwack „Been in the Storm So Long“; biografinio veikalo premija — Edmund Morris „The Rise of Theodore Roosevelt“; dramos veikalo — Lanford Wilson „Talley's Folly“.

tautosakos bei mitologijos sekcijoje. Sigita Ramanauskas vadovaus švietimo sekcijai. Nebus užmiršta ir bibliografija. Hitlerio ir Stalino laikų periodą (1940–1953) Baltijos kraštoje nagrinės simpoziumas, kuriam vadovaus prof. Vytautas S. Vardys. Bus apžvelgtos ir ekologinės Baltijos krašto problemos. Speciali sesija yra skirta ir Baltijos krašto studentų organizacijoms.

Reikia tikėtis, kad konferencijoje lietuvių netrūks ne tik pasikaitininku tarpe, bet ir smalsioje auditorijoje.

Jean Paul Sartre (1905–1980. IV. 15)

kijos okupacijos Sartre šios krypties savo užsidegime gerokai atvėso.

Lietuviškoje lektūroje J. P. Sartre'ui atitinkama vieta yra paskirta ir dr. Juozas Girnius 1964 metais į Laisvę fonde ietuviškai kultūrai ugdyti išleista veikalė „Žmogus be Dievo“.

Idomu dar ir tai, kad 1965 metų vasarą J. P. Sartre yra lankešis ir Lietuvoje. Jo novelių ir dramų yra ten taipgi išleista. O Vilniaus dramos teatre buvo vaidinami jo scenos veikalai.

1964 metais Jean'ui Paul'ui Sartre'ui paskirta ir garsioji Nobelio literatūros premija. Tačiau autorius jos atsisakė ir nevyko pasiimti, nenorėdamas kokia nors forma susirišti su institucija.

Mirė Jean Paul Sartre

Vienas iš ryškiųjų pokario dešimtmečiuose prancūzų filosofų, esėistų, dramaturgų, romanistų ir kritikų — Jean Paul Sartre mirė balandžio 15 d., sulaukęs 74 metų mažaus. Pokario metais pasaulyje plačiai ir giliai paplitusiame egzistencialistiniame mąstyme jis buvo šios filosofijos ateistinio sparno vadovas ir formuotojas. Tačiau savo ateizmo nesiejo su materializmu, kaip anksčiau buvo įprasta. Žmogaus laisvės problema visada buvo pagrindinė jo filosofinių svarstymų tema. Juozas Girnius, Lietuvių Enciklopedijoje rašydamas apie Sartre, sako: „Kaip laisvės vardan Sartre atmeta materializmą, taip lygiai laisvės vardan jis paeigia ir Dievą. Žmogiškoji egzistencija yra pati laisvė dėl to, kad žmogui, egzistencija eina pirma esmės“. Žmogus yra „pasmertas laisvė“ — neturėti iš anksto duotos prigimties, o pats ją „savo egzistencija susikurti. Užuo stovėjęs prieš objektyvių vertybių pasaulį, žmogus pats turi susikurti savo vertybes“.

Reikšdamasis ne vien tik savo filosofinėmis knygomis, bet ir įvairiuose grožinės literatūros žanruose įimdamas gilią pėdą, aktyviai dalyvaudamas intelektualinėje publicistikoje, Sartre turėjo labai daug įtakos įvairiems kairiesiems radikalizmas, nuelidamas ir juos nuveddamas kone komunistinėn stovyklon. Tačiau po vengrų sukilimo ir po Čekoslova-

Septintoji Baltiškųjų studijų konferencija

Baltiškųjų studijų konferencijos jau apšiai metų yra tapusios visų baltų ir jais besidominčių kitų tautų mokslininkų suvažiavimų dienos. Šiemet jos vyks Georgetown'o universitete, Washington, D.C. nuo birželio mėn. 5 d. iki birželio mėn. 8 d. Jās paprastai globoja ir organizuoja Baltiškųjų studijų puoselėjimo draugija (The Association for Advancement of Baltic Studies — AABS). Šių metų septintajai konferencijai talkina dar ir pats Georgetown'o universitetas.

Visos programos kordinatorius yra Juris Silenieks (Carnegie Mellon University). Vietoje dar jam talkina George Viksnins (Georgetown University) ir Tõnu Parming (University of Maryland).

gintaro vaidmeniui senajame pasaulyje. Čia pagrindinė paskaitininkė yra naujoji AABS pirminkė prof. Marija Gimbutienė, kuri konferencijai pateiks naujausius gintaro istorijos duomenis.

Aplamai visoje konferencijoje pramatomos apie 100 įvairių, šakotąją baltistiką liečiančių paskaitų. Vien tik Baltijos krašto istorijai skirta 26 paskaitos bei simpoziumai. Apšiai dėmesio bus skirta ir šiandieninei kultūrinei bei politinei Baltijos šalių situacijai.

Literatūros sekcijai vadovaus prof. Birutė Cipliuskaitė. Šią sritį lies 15 paskaitų, nagrinėjančių lietuvių literatūros išsivijimą ir tėvynės.

Netrūks tamų ir kalbotyros,

Vytautas Kašuba.

Vytautas Didysis (1350–1430)

Vytauto Didžiojo 550 metų mirties sukaktuvių akademija Chicagoje

Vyresniosios kartos dar daug kas atsimena, kaip 1930 metais nepriklausomoje Lietuvoje plačiai valstybiniu mastu buvo minima Vytauto Didžiojo 500 metų mirties sukaktis. Buvo specialiai sukurta Vytauto paveikslas, kuris iškilmingai iš valstaus į valstį buvo nešiojamas po Lietuvą; Lietuvos universitetas pavadintas Vytauto Didžiojo vardu; įsteigtas Vytauto Didžiojo valstybinis ordinas už ypatingus nuopelnus Lietuvai. Buvo paskelbtas literatūrinis konkursas parašyti grožinės literatūros veikalui vytautine tema; išleista mūsų istorikų kolektyvinis veikalas „Vytautas Didysis“ (monografiją redagavo istorikas Paulius Šlezas).

Žinoma, visose tose jubiliejinėse pastangose neapsieita ir be tam tikrų kuriozų. Sakysim, literatūriniam konkurse premijos teko didžia dalimi šiandien jau kone užmirštiems veikalams, kai tuo tarpu konkurse dalyvavusio Balio Suogos dramai „Milžino paukšnis“ nebuvo paskirta jokia premija. O šiandien Balio Suogos „Milžino paukšnis“ yra laikoma vienas iškiliausiųjų šios rūšies veikalų visoje mūsų dramaturgijoje.

Vyresnieji turbūt dar stebisi:

kaip tas penkiasdešimtmetis greit prabėgė! Taip — šiemet spalio mėn. 27 d. jau sueina 550 metų nuo Vytauto Didžiojo mirties. Vargu ar Lietuvoje bus tai kaip nors ryškiau prisiminta. Tačiau išsiviję sukaktis rimtai ir dėmesingai minimas.

Chicagoje minėjimą — akademiją rengia Lietuvos katalikų mokslo akademijos Chicago židinys, talkinant lietuvių istorijos draugijai ir lietuvių moterų federacijos Chicago klubui. Akademija įvyks š. m. balandžio mėn. 27 d. (sekmadienį) 3 val. popiet Jaunimo centro didžiojoje salėje. Svečias iš Amerikos rytinio pakraščio, istorikas prof. Simas Sužiedėlis skaitys paskaitą „Vytauto pastangos vainikuotis karaliumi“. Ištraukas iš Balio Suogos dramos „Milžino paukšnis“ ir Maironio „Didysis Vytautas — Karalius“ skaitys Eugenijus Būtenas, Juozas Kapačinskas ir Daiva Markelytė. Muzikinę minėjimą dalį atliks Chicago lietuvių styginis ansamblis, vadovaujamas Fausto Strolis.

Visuomenė šiam renginiui — akademijai turėtų skirti pabrėžtiną dėmesį ir Vytauto Didžiojo 550 metų mirties sukaktuviui minėjime gausiai dalyvau-

Filmų įvairumai

„Jesus“ yra naujas spalvotas filmas — jautrus, neįskreiptas ir sąžiningas žvilgsnis į Kristaus gyvenimą.

Kristaus gyvenimo istorija yra viena pačių didingųjų bet kada atpasakotų šioje žemėje. Todėl neuostabu, kad ji ir būdavo pasakojama dažniausiai. Ekране pasipildavo ir dar kaip tik šiuo laiku televizijoje kartojamos įvairiausios versijos: „Karalių karalius“, „Diena, kurią Kristus mirė“ ir pan. Vienaime filme net paties Kristaus nerodė, tik jo balsą, perdavė, sakdami, kad neįmanoma atvaizduoti Jo dieviško veido.

Ir dabar, kaip tik Velykoms, vėl pasirodė naujas filmas apie Jėzų. Reklamuojama, kad filmas apie „vyra, kurį matėte ir pažįstate“. O pačiame ekrane filmas tituluojamas „Jėzaus viešas gyvenimas“.

Filmas susuktas pagal Luko Evangeliją ir laikomasi autentiškumo. Neperkrautas, neišstetastas, nenuobodus — stebimas įdomiai ir gyvai. Apie Velykas televizijoje iš trijų rodomų filmų apie Kristų vienas „Jėzus iš Nazareto“ tęsiasi net 3 dienas po porą valandų. Šiame filme Jėzaus gimimas, kūdikystė, vaikystė tik trumpai suminėta bei parodyta prologe, o pats filmas jau prasideda su Kristaus apaštalavimu, jam būnant 30 m. amžiaus.

Filmas smarkiai bazuoja į stebuklus ir jė skoningai bei įtikinamai pa-

rodyti. Atrodo, lyg filmo gamintojas John Heyman turėjo didelį literatūrinį tikėjimą. Jei Lukas pasakė, kad Sv. Dvasia nusiėjo balandžio pavidalą, tai ir filme mums parodoma, kaip baltas balandis nuplasnojo ant Jėzaus pečių.

Sveikintina, kad filmas susuktas gražiai Izraelyje — jauti tikrumą, stebėjimas gyny atvaizdavimą Kristaus, vaikščiojantį dulkėtai keliais gražaus, bet įvairiuose rūpesčiuose paslėndusio krašto.

Brian Deacon, jaunas anglų aktorius, suvaidina Jėzų paprastai ir jautriai. Jis perduoda nemirtinguosius žodžius rimtu, pagarbiu, o ir labai užtvirtintu tonu nepaprasto žmogaus, veikiančio Dievo vardu. Tačiau Jėzaus vaizdas filme nėra nei nepaliečiama šventybė, nei koks pasipūtęs, triukšmingas stebukladaris.

Kitą labai jautrų, bet per dūm žmogišką portretą sukūrė Niko Matai šv. Petro rolėje. Savo trim Kristaus išsibėdėjimas tas vyras parodė gėdingą susirūpinimą, vis labiau grimzdamas į praeitį liūną.

Aukščiausi momentai filme buvo pasiekti Paskutinėje vakarienėje ir Nukryžijavime. Kukli vyno taurė perduodama nuo vieno rimto veido prie kito, kai Jėzus kalba, ir duona, laužoma lūžtančiu garsu, kuris pakimba ore lyg aiškus svarbiu nutarimu ženkla. O Nukryžijavimo scenos dar nė vienas neperdavė taip stipriai ir efektingai kaip šis.

Stasė Semėnienė

Laiškogramos, arba elektroninis paštas šiame dešimtmetyje

Apie elektroninio pašto technologiją profesiniuose sluoksniuose kalbama gal dešimtis metų. Tai nauja, smarkiai patobulinta komunikacijos priemonė, kuri tarpininkaus, sakykime, tarp laiško siuntėjo ir laiško adresato vietovių. Šios naujos didysis skirtumas nuo šiandien veikiančios pašto sistemos glūdi tame, kad elektroniniu paštu siųsime ne prirašytą popieriaus lapą užklijuotame voke, bet tik pačias laiško žinias — informaciją — kuri adresato vietovėje bus atspausdinta lygiai taip, kaip buvo originale, ir jam ar jai įteikiama.

Vartojant telegrafo analogiją, ši komunikacijos priemonė, bent iš paviršiaus, neatrodo labai radikali: kam reikia, tas jau daug metų gali savo laiškus ar žinias telegrafuoti kur tik nori; pvz., šiandien jau yra net kabelinių televizijos programų sistemų, kurias galima „prenumeruoti“. Šiaipgi telegrafinio pobūdžio žinių perdavimą plačiai naudoja žinių agentūros, biržos rinkos įmonės, įvairios kitos bendrovės ir t.t. Daugelis įmonių turi įsitaus savo nuosavus telegrafo aparatus, turi savo nuosavus telegrafinių ar net radijo ryšių tinklus ir telegrafo numerius. Tačiau, pavarčius bet kokią telegramą, yra aišku, kad tai yra lėta, gana grubi ir labai ribota komunikacijos priemonė, savo egzistenciją pataisinanti tik savo pigumu. Juk telegramos šriftas yra labai prastas, dažnai būna purvinai atspausdintas, įprastinių skyrybos ženklų yra mažai, klaidų juose pasitaiko daug ir t.t. Gl idealiai jau norėtume tiksliai, gražiai ir švariai rašomąją mašinėlę ar ir ranka paruotą originalo medžiagą, kartu su grafomis, nuotraukomis bei kitomis vaizdinėmis priemonėmis perduoti ir siunčiamą vietovę ir ten viską įteikti adresatui. Čia ir glūdi elektroninio pašto viltis.

Zinovai teigia, kad elektroninio pašto ateitis yra neatskiriama nuo surišta su pakankamai išvystintomis bendrosios komunikacijos priemonėmis. Čia, aišku, turima galvoje ne tik informacijos persiuntimas elektroniniu būdu, vieliomis ar radijo bangomis, bet ir tinkama, kainų atžvilgiu prieinama, informacijos įskaitymo mašina siuntėjo vietovėje ir koks nors spausdinimo prietaisas pas adresatą. Noroms nenoroms, tokiai sistemai kontroliuoti reikia ir dabar jau visur paplitusio kompiuterio...

Šiuo metu jau veikia net kelios skirtingos elektroninio pašto rūšys, kaštams krinant ir elektroninio pašto naudojimui augant, atiteję jų bus ir daugiau. Pavyzdžiui, JAV Pašto tarnyba kartu su Western Union telegramų bendrove turi kiekvienam asmeniui lengvai prieinamas „laiškogramas“ (angliškai — „mailgram“), kurios, atrodo, ir yra siunčiamos labai panašiai kaip telegramos. Laiškogramose gal matome patį mažiausią technišką patobulinimą, paūgėjimą nuo telegramų lygio, nors administracinė pažanga čia padaryta didelė, įvedant Pašto tarnybos ir Western Union pilnutinį bendradarbiavimą laiškogramų tarnyboje. Paštas laiškogramą priima, Western Union ją persiunčia, paštas ją tiesiogiai įteikia.

Antrojo kategorijos yra įvairūs privačiai naudojami bei išlaikomi komunikacijos tinklai, kurie šią laiškogramų technologiją paskutinio dešimtmečio bėgyje išstebulino. Pastebėtina, kad įvairūs patobulinimai buvo atlikti tais laikais, kai Paštų tarnyba bei Western Union snaudė praėjusių dešimtmečių ar net šimtmečio žiemos miegę ir radi-

kalesnėms naujovėms didesnio dėmesio nerodė.

ITT bendrovės išlaikoma PAXPAK informacijos perdavimo sistema yra trečioji ir šiandien bene toliausiai pažengusi pilnų dokumentų persiuntimo prasme. Čia jau iš tikrųjų siunčiama ir priimama ne tik raidės, bet viskas — visa informacija, viskas, kas tik yra popieriaus lape, originale! Siunčiamoji teksto originalas čia lieka pas siuntėją; persiunčiamoji medžiaga gavėjo vietovėje yra iš naujo atspausdinama ant popieriaus arba parodoma prietaise, kuris yra panašus į televizijos aparatą.

Pagalau priename ir prie tokių komunikacijos sistemų, kurių yra kontroliuojamos kompiuterių ir naudoja maždaug FAXPAK technologiją. Pastarosios ateities dienose mums žada daug netikėtų galimybių. Čia kalbama apie „ateities įmones“, kuriose dirbant, nereikės būtina visiems tarnautojams kasdien, tarp 8 ir 5 val. suvažiuoti į įstaigos vietovę, pvz., laikraščio redakciją. Turėdami tokias sistemas, galėsime dirbti nors ir savo namuose ar savo apylinkėje, suprantant, kad tokia įmonė nebus koks nors gamybos fabrikas, kuriam reikia didelių mašinų, daug žaliavos ir t.t. Komunikacija su kompiuteriais, informacijos įrašymo ir greito, pigaus atspausdinimo mašinos duoda vilčių didelėms pasikeitimams „baltakalnių“ darbo aplinkoje.

ITT FAXPAK, šalia dokumentų persiuntimo mašinos, turi ir garsinius prietaisus, kurie žodžiu, bet ne raštu, duoda instrukcijas tarnautojams, aptarnaujančioms mašiną. Idomu, kad PAXPAK naudojimo kainos svyruoja tarp 16 centų į minutę iki 6 centų min. Palyginus su 7 minučių vidurdenio telefoniniu paskambinimu iš New York'o į Los Angeles, kurio kaina šiandien būtų 2,82 dol., PAXPAK kainuoja daug mažiau — nuo 2,24 dol. iki 1,40 dol. Taigi naujoji sistema yra ekonomiškai patiesnama jau dabar!

Nesileidžiant plačiau į techniškas detales, gali būti įdomu suformuluoti šiekias tokias išvadas. Jos būtų tokios:

Pirma, elektroninis paštas šiame dešimtmetyje paplisis ir atidarys visai naują, eiliniam žmogui iki šiol negirdėtą erą.

Antra, elektroninis paštas smarkiai sumažins šiandien įprastąjį pašto apkrovimą siuntimo ir tuo pačiu visur jaučiamą rūpestį bei nepasitenkinimą.

Trečia, elektroninis paštas konkuruos su telefonu ir dėl tos konkurencijos telefoninių ryšių kainos turės sumažėti. Puikiai Ketvirta, iškilis apšiai naujų, teisinių problemų. Pvz., reikės įstatymų, reguliuojančių bei garantuojančių autorių teises, nes knygą ar laikraštį siųsti elektroniniu paštu bus už įstatymo ribų — toks siuntimas atrodytų kaip knygos kopijavimas! Tada gal greičiau atsiras ir elektroninės knygos bei elektroniniai laikraščiai: pirsime knygą, kuri bus atspausdinta ne ant popieriaus lapu, bet įrašyta į kompiuterį; už dolerį (ar sakykime, su infliacija, už 100 dol....) galėsime knygą perskaityti televizijos ekrane arba specialiai atspausdintus ant popieriaus, tada jas galėsime skaityti automobilių, autobuso ar atostogų metu — pajūryje... Elektroninio pašto technologija jau yra mūsų eroje, mūsų tarpe. Reikia tikėtis, kad jis bus praktiškai naudingas ir ekonomiškai prieinamas lietuviams lietuviškų reikalų tarnyboje.

Antanas Dundzila